

Posudek školitele disertační práce

Rastislav Korený, Čechy v době merovejské. FF UK Praha 2013. I. Text, 194 str., 65 obr., II. Tabulky 138 Tab., III. 14 publikovaných, resp. do tisku přijatých prací

Autor si klade za výchozí cíl soupis lokalit s nálezy z konce 5. a ze 6. století s oprávněným poukazem na nutnost nového a přesnějšího takového základu další práce oproti soupisu v díle B. Svobody. Zpracovaný katalog je výsledkem dlouholetého úsilí a obsahuje všechny důležité údaje o kontextu nálezů, rozsahu a spolehlivosti dokumentace, uložení a dostupnosti nálezů a stavu publikace. Řadu dosud nepublikovaných nebo jen stručně zmiňovaných nálezů autor předkládá s ověřenými údaji a s vyobrazením v tabulkové části. Ve shodě s obecným názvem práce obsahuje katalog všechny nálezy včetně sídlištních, analýza je však zaměřena na pohřebiště, jež jsou i v mladší fázi doby stěhování národů, podobně jako v předchozích obdobích, základem pro studium chronologie, kulturních souvislostí a sociální struktury. V katalogu navazují na 135 revidovaných lokalit oddíly z předmětného období bez přesnější lokalizace, o nálezech většinou nerevidovaných a datovatelných jen pravděpodobně a konečně o lokalitách s nálezy řazenými do merovejského období nesprávně nebo bez dostatečného opodstatnění.

V dalším autor nejprve předkládá stručný přehled historie výzkumu daného období s upřesněním časového vývoje nálezového fondu podle druhů nalezišť. Ve stručném oddílu o sídlištních poukazuje na opravené datování některých lokalit, řazených v posledních zpracováních do merovejského období, a redukuje tak počet sídlišť na 11 jistých a 3 sporná.

Soubor pohřebišť pak autor zkoumá v prvním analytickém oddíle podle velikosti a uspořádání a pak podle konstrukce hrobů. Konstatuje, že nedávné výzkumy změnily představy o obvyklé velikosti pohřebišť doby stěhování národů (Zličín, pro merovejské období Zbuzany, Hostivice). I při malém počtu údajů o celkovém uspořádání pohřebišť jsou někde patrné řady hrobů (Záluží, Hostivice, patrně i Mochov a Jiřice), navozující příbuznost s tzv. řadovými pohřebišti v západní části střední Evropy. Nové poznatky přinášejí zvláště následující oddíly o zastřešení hrobových komor, o domu mrtvých a o nepřímých dokladech pohřebních lůžek.

Hrobový inventář zkoumá autor podle vybraných druhů z hrobů mužských a ženských, kdy u mužských je sledováno zastoupení zbraní, ostruh a udidel. U hrobů žen je v rámci obsahu hrobů podán i přehled výskytu uměle deformovaných lebek. Autor ukazuje, že nové případy zvýrazňují převahu tohoto jevu v mladší fázi doby stěhování národů oproti vinařickému stupni. Naléhavěji se tak i z tohoto hlediska otvírají otázky vazeb se středním Německem, kde původ častého výskytu tohoto jevu bývá spojován s hunským vlivem v durynském prostředí. Návazně ovšem vyplývají úvahy o přetrvávání a šíření uvedeného zvyku, kdy si je autor vědom možností stronciové analýzy k určení původu jedinců. Spony zkoumá autor shodně se svým akcentem na sociální kontext na základě kombinačních skupin podle E.-G. Strausse. Zjišťuje tak v českých nálezech 13 typů a variant oděvů se sponami, někdy zřejmě nošenými ženami výše postavenými. Ke hrobům s mimořádnou výbavou se váže i čtyřikrát zjištěný výskyt přezek a kování řemínek k zachycení punčoch. U některých dalších součástí hrobového inventáře, jako tkalcovských mečků, by bylo vhodné zaujmout stanovisko k jejich někdy uvažovanému sepětí s určitým kmenovým prostředím. K nově zjišťovaným dokladům, zvýrazňujícím sepětí Čech se západními oblastmi střední Evropy, patří železné tyče skládacích dřevěných stoliček z ženských hrobů v Praze-Dejvicích a v Klučově, jež byly takto určeny po novém nálezu ve Schleithemu. Keramiku autor do své analýzy v podstatě nezahrnuje, odkazuje na její zpracování v novějších studiích Zemanových a Droberjarových. Poukazuje jen na osobitou skupinu tzv. picích servisů, kdy v obvyklé trojici nádob různého typu může být i nádoba kovová, skleněná nebo dřevěná. Právě výskytu dřevěných misek pak věnuje hlavní pozornost – sám se podílel na zjištění, že hrály významnou roli v pohřebním

ritu. U některých druhů hrobových nálezů je schematicky znázorněno jejich umístění v jednotlivých hrobech vzhledem ke kostře, avšak bez komentáře, který by zachytil např. obvyklé kombinace s dalšími druhy, např. sponami. Zvláště u nádob (keramických, kovových a dřevěných), kde v textu není keramika zahrnuta a většina nádob je právě keramických, jsou tato schemata zasazena poněkud neorganicky.

Pro podrobnější rozbor zejména z hlediska sociálních vazeb zvolil autor pohřebiště v Záluží. Jako předpoklad pro tento záměr vytvořil rekonstruovaný celkový plán namísto neexistujícího původního, což samo představuje významný přínos. Popis postupu při tvorbě tohoto plánu i analogie s pohřebištěm v Hostivici svědčí o autorově úsilí a opodstatňuje důvěru v tuto rekonstrukci. Vlastní problematiku pak autor zkoumá na základě pravděpodobného umístění jednotlivých hrobů na rozpoznané ploše. Sleduje přitom rozmístění podle pohlaví a věku, výbavy a velikosti hrobů, konstrukce hrobových jam a distribuce předmětů v hrobech. Svůj rozbor pohřebiště v Záluží shrnuje R. Korený ve stručném závěru, jehož bod 2, tj. parametry hrobových jam, je zachycen i na tabulkovém přehledu. Zvláště závěry pod body 5 a 6 umožnil právě jen rekonstrukční plán. Autor tak zjistil umístění hrobů vynikajících konstrukcí a výbavou buď na volné ploše nebo v poměrně uzavřené skupině, přičemž bylo v parametrech konstrukce a výbavy možno zjistit ještě některé těsnější vazby. Lokalizace hrobů spolu s výskytem určitých milodarů naznačila další spojitosti, a to mezi komorovými hroby a hroby v jejich blízkosti. Autorovi se tak podařilo rozšířit vypovídací schopnosti nálezů a dalších zjištění z tohoto významného pohřebiště a hodnotit je tak komplexněji. Při akcentu na rozpoznání sociálních vazeb a stratifikace by však bylo třeba zaujmout stanovisko k takto zaměřeným klasifikačním systémům v oblasti jádra merovejské kultury a stanovit vlastní kritéria.

Třetí svazek disertace obsahuje výběr čtrnácti autorem publikovaných, resp. k tisku přijatých prací, vesměs věnovaných tématu disertace, přičemž u čtyř článků je R. Korený spoluautorem. Lze připomenout, že seznam literatury obsahuje 21 publikací Koreného, z toho osm ve spoluautorství. Rozsahem i významem jsou tu v popředí publikace pohřebišť v Klučově a Lužci. R. Korený zde jako spoluautory uvádí J. Kudrnáče a O. Kytlicovou, kteří vedli a v nálezových zprávách zdokumentovali výzkumy, v případě Klučova byla k dispozici i předběžná Kudrnáčova publikace, nicméně nové zpracování a vyhodnocení jsou v podstatě výsledky jen R. Koreného. Z dalších témat článků lze uvést rekonstrukci inventáře a zhodnocení výjimečně bohatého hrobu XIV z Prahy-Podbaby, identifikaci zlomků z hrobu v Praze-Hostivaři jako vážek, nárůst pohřbívání v mohylách v mladší fázi doby stěhování národů.

Zřetelným nedostatkem disertace je absence celkového shrnutí poznatků vlastního studia uvedeného období. Výsledky obecnější platnosti a historického dosahu však vcelku jasně vyplývají z jednotlivých oddílů disertace a připojených publikací. Nejde jen o revizi nálezů a tím poněkud odlišný obraz osídlení. Autorovy výsledky především stírají dosavadní jakoby periferní ráz kultury sledovaného období v Čechách, akcentují v četných aspektech její vyšší úroveň, bohatství a výrazné vztahy nejen ke střednímu Německu a blízkému okolí Čech, ale zvláště i k centrálním oblastem merovejské kultury na západě a jihozápadě.

Považuji za nesporné, že R. Korený podstatně přispěl k patrnému pokroku v poznání doby stěhování národů v Čechách, zvláště její mladší fáze, období, jehož studium naráží na četná úskalí a je značně náročné. Proto jeho disertaci přes uvedené nedostatky plně doporučuji k přijetí.